EVADATUL DE PESTE RHIN

L-am întîlnit acum cîteva zile pe scările Consulatului român. Eu coboram, el urca însoțit de un domn de la „Crucea roșie internațională".

Îl întrebai în treacăt.

— Ești român ?

— Da ! îmi răspunse scurt și figura-i de țăran necăjit se lumină o clipă.

— Din ce parte ? mai adăugai.

— Din Valea Oltului...

— Și cum ai ajuns aici ?

— Am trecut Rhinul înot, cu patru francezi.

— Bine, du-te sus, eu te aștept la ieșire.

Și așteptîndu-l, mă gîndeam că printre atîtea alte naționalități, care și-au găsit scăparea pe pămîntul Elveției, a fost scris ca și două depărtate brațe românești să lupte cu valurile reci ale Rhinului, întinzînd grumajii încordați de groaza morții spre malul liberator.

*

După un timp oarecare, îl revăzui coborînd împreună cu tot Comitetul nostru de ajutor, doamne și domni, și fiindcă era amiază, ni se făcu cinstea de-a fi poftiți să luăm masa împreună. Cum eram curios să-i aflu odiseea, tăbărîi pe el cu întrebările, dar el îmi răspundea rar, cu greutate și privea mereu pămîntul. Recunoșteam pe țăranul român, gînditor, econom la vorbă și liniștit în mișcări,

așa cum îl descrie cu multă competență domnul Eugène Pittard.

La restaurant — *dans le fracas d'une épouvantable vaisselle*[1] — își pierdu cumpătul, bineînțeles, dar fără ridicul. Nu știa numai ce să facă cu atîtea tacîmuri și, profitînd de un moment prielnic, îmi șopti privind mereu în jos :

— Pe masa asta sunt mai multe farfurii decît în toată Slătioara !

Fu servit, apoi copleșit cu întrebările. Era și firesc. A trebuit omenirii catastrofa de azi[2], pentru ca să ajungă un țăran român să înfrunte înot valurile Rhinului. Și să ne fie iertat, dacă îndrăznim să umplem o coloană sau două de ziar elvețian, împărtășind și altora cîte ceva din impresia produsă asupra noastră de acest umil erou, frîntură depărtată a unui dezastru fără semăn, poate, chiar în războiul de astăzi.

Fost-a povestea lui mai mișcătoare, mai eroică sau mai zguduitoare decît a celorlalte mii de evadați sau internați care umplu azi solul Elveției ? Nu voim să spunem așa ceva. A fost însă mai dureroasă, fiindcă era vorba de o rană săpată adînc, mortal, pe corpul nostru. Și această durere devenea cu atît mai simțitoare cu cît ea era descrisă, nu de un ofițer de elită și cu cuvinte alese, nici chiar de un lucrător orășean, dar de unul dintre acei cumpătați țărani a căror profundă simțire sufletească nu se trădează decît spectatorului psiholog, călătorului avizat în arta de a bănui ce se ascunde sub o haină de piele de oaie. Durerea lui Hamlet e mai ușor de înțeles decît sbuciumul intern, ascuns și stăpînit al acestui sălbatic țăran.

Și el rămîne nepătruns, nu fiindcă nu vă crede demni de a-i împărtăși necazul, așa cum o fac blazații palizi de pe străzile marilor orașe, ci fiindcă așa i-e firea, pur și simplu ; fiindcă, în sat la dînsul, el e înțeles numai după chipul cum dă bună-ziua, cum își poartă căciula sau cum privește pămîntul și zarea depărtată. Dacă e adevărat că

---

[1] În zgomotul asurzitor al farfuriilor (în franțuzește în original). *(n.a.)*.

[1] Este vorba de primul război mondial 1914—1918 *(n.e.)*.

„cuvîntul a fost dat omului ca să-și ascundă gîndirea", apoi țăranul acesta din Valea Oltului nu avea nevoie de acest cuvînt.

— Am făcut parte din regimentul 21 infanterie și ne-am bătut la Turtucaia, spunea el, simplu, fără emoție aparentă. Bulgarilor le-am ținut noi piept, fără mare greutate, pînă a sosit neamțul, dar după asta s-a isprăvit... Nu știu cum se făcea, dar ghiulele lor cădeau tot în grămadă, parcă le-ar fi arătat cineva cu degetul unde ne aflăm. Cînd se spărgea un obuz, ne strivea cu sutele... așa cum ai da cu palma într-o grămadă de muște, adunate pe o bucățică de zahăr. Ofițerii au murit cu toții și am rămas repede fără comandament, iar dintre ai noștri, care scăpau cu viață, erau făcuți prizonieri. Ne-au pus apoi în vagoane de marfă, unul peste altul ca niște saci și, după șase zile de drum, am auzit că ne aflăm în lagărul din München.

În urmă, am dus-o și noi cum am putut. Iarna lucram la mine de cărbuni, iar vara la cîmp. La cîmp, o duceam mai bine, căci hrana era mai bună și erai mai bine hrănit, dacă vedeau că știi să muncești pămîntul. Eu aram, păzeam vacile și le mulgeam. Supravegherea era slabă. Asta ne-a și înlesnit fuga. Eu n-aș fi știut, cît e lumea, încotro s-o iau, dar francezii m-au îndemnat. Ei bănuiau pe unde trebuie să mergem. Mergeam numai prin păduri și tot noaptea. Dar foamea ne chinuia rău. Un francez, cu pantaloni largi ca o fustă (zuav), se suia pe copaci ca o maimuță și aducea jos fructe sălbatice, pe care le mîncam. Așa am mers trei săptămîni, pînă am ajuns la o apă [1], cam repede, pe care am trecut înot, numai în cămăși. Unul din tovarăși a fost prins de niște sloiuri și era să se înece, dar i-am sărit în ajutor și am ajuns cu chiu cu vai la malul celălalt, unde țăranii elvețieni ne-au adăpostit și ne-au încălzit, căci tremuram așa de tare, încît ne mușcam limba în gură cînd voiam să scoatem o vorbă. Apoi ne-au căpătuit cu cîte o haină, pantaloni și ne-au arătat jandarmeria, care ne-a trimes pe toți la Lausanne, de unde am venit aici.

. . . .

[1] Rhinul (*n. e.*).

Cu cuvinte restrînse, acesta-i povestea lui.

De trei ani încoace, care dintre noi n-a ascultat zilnic pe atîția fugiți sau internați, povestindu-și fiecare aventura lui ? Francezul și italianul, în general vorbind, se aprind în povestire și înclină repede spre exagerare, apoi se potolesc și, de multă repețire a aceleiași povești, se dezgustă. Englezul e rece. Țăranul nostru nu are nici calitățile, nici defectele celor de mai sus. El nu-și va repeta povestea decît cu mare greutate și atunci va fi la fel de interesant ; nu se va aprinde, dar va fi mereu mișcat ; și nu va fi niciodată dezgustat de ea, fiindcă o simte prea puternic, e prea adevărată și nenorocirea-i atît de mare, chiar și mormîntu-i — nu mult mai tăcut decît dînsul — o va povesti urmașilor săi de-a lungul vremilor ce vor veni.

*

Ne-am despărțit de domnii din Comitet și el se simți, în stradă, ceva mai la largul lui, dar tot nu vorbea. Privea mereu spre vîrful ghetelor și părea că nimic nu-l interesează. Lumea lui nu era aici, era departe, așa de departe și omenirea așa de răscolită, încît mintea lui refuza de-a concepe ceasul întoarcerii printre ai săi. E om de treizeci și patru de ani, are nevastă și patru copii, și un țăran român nu se simte bine decît acasă la el, sau în mormînt.

Îl întrebai :

— Te gîndești acasă ?

— Aș vrea să nu mă mai gîndesc ! îmi răspunse fără să mă privească. Apoi desfăcu brațele într-un gest de nedumerire și adăugă : S-au mai bătut ai noștri și altădată. La '77 s-a dus și taica și alți oameni din satul nostru, dar ei au isprăvit-o repede și, ori sau întors, ori au murit. Ca să lîncezești însă prin țări streine, atîta amar de vreme... asta n-o pricep !

Se înserase. El aruncă o privire spre vitrinele luminate și, oprindu-se brusc, mă fixă drept în ochi. Fața-i era aprinsă și pieptul i se ridica sub o lungă trăsătură de aer. Îmi zise aproape fără voce :

— Dacă aş avea măcar un fluier... Aş mai zice cîte o doină de pe la noi și mi-ar trece.

— Un fluier ? Știi să cînți din fluier ? exclamai.

El mă privi cu mirare. Părea că se îndoieşte că aş fi român.

— Dacă știu să cînt din fluier ? Să păzești oile și să nu zici doina din fluier... Nu ţi se pare pămîntul pustiu ? !

Şi el mă privea, mă privea mereu, dar nu se uita la mine, desigur, nici nu mai era lîngă mine decît cu corpul : inima, sufletul, trebuie să-i fi fost la el, la Slătioara. Fusei atît de mișcat de disperarea lui înăbușită, încît mi se umeziră ochii și mă grăbii să-i spun :

— Vrei să-ţi cumpăr un fluier ?

— Să-mi cumperi un fluier ? Și clătină din cap, cu un zîmbet de deznădejde : Un fluier de tinichea. Mie îmi trebuie Valea Oltului, cuţitul cu care înjunghiam mieii și o ramură de soc... Atunci o să am fluier ! Doina nu se cîntă decît la noi și cu fluier făcut de mîna ciobanului...

Eram pătruns pînă la lacrimi de stăpînitul zbucium sufletesc al bietului om, transplantat cu brutalitate în niște regiuni unde viaţa lui se va topi ca o lumînare.

Autorul acestor modeste linii a avut norocul să vadă, jucînd pe mari scene, artiști de mare renume, dar între profunda sinceritate în durere ce se degaja din toată atitudinea omului ce-l avea în faţă și între aceea simulată pe scenă, el nu poate face o apropiere. Pentru ca să-i găsească egal, a trebuit fără voie să dezgroape din amintiri pe sfiosul cioban tesalian care-și plînge dorul pe două coarde, cu meșteșug atinse, sau și mai departe, pe beduinul temător din împrejurimile Damascului, căzut în contemplarea religioasă a unui amurg de purpură roșie, ori pe felahul Egiptului de Sus, rechemînd în lacrimi o dragoste pierdută de-a lungul Nilului bogat în legende.

. . . .

Ne vom întoarce într-o zi în ţară, și dintre cîţi străini vă cer astăzi să le faceţi parte din bucata voastră de pîine, ţăranul ce vi-l prezint va fi cel dintîi să povestească cu aceeași adîncă simţire, copiilor adunaţi în juru-i, chipul

cum țăranul elvețian e totdeauna pe malul Rhinului, ca să culeagă pe un fugit de război și, cu tot numărul lor mare, să găsească întotdeauna în lada-i o haină și o pereche de pantaloni cu care să-i încălzească oasele înghețate.

Românul iartă pe dușmani și nu uită niciodată pe prieteni.

Geneva, ianuarie 1918.